

Սերգեյ Դովլատով

Ֆերման Լեժեի բաճկոնը

Այս գլուխը՝ պատմություն է արքայազնի ու աղքատի մասին:

Քառասունմեկ թվականի մարտին ծնվեց Անդրյուշա Չերկասովը: Նույն տարվա սեպտեմբերին ծնվեցի ես:

Անդրյուշան երեւելի մարդու որդի էր: Իմ հայրն առանձնանում էր միայն իր նիհարությամբ:

Նիկոլայ Կոնստանտինովիչ Չերկասովը հիանալի արտիստ էր եւ Գերագույն Խորհրդի պատգամավոր: Իմ հայրը՝ շարքային թատերական գործիչ էր եւ բուրժուական ազգայնամուլի որդի:

Չերկասովի տաղանդով հիանում էին Պիտեր Բրուկը, Ֆելինին եւ Դե Սիկան: Իմ հոր տաղանդը նույնիսկ ծնողների կասկածն էր հարուցում:

Չերկասովին գիտեր ողջ երկիրը, որպես արտիստի, պատգամավորի եւ խաղաղության մարտիկի: Իմ հորը գիտեին միայն հարեւանները, որպես խմող ու նյարդային մարդու:

Չերկասովն ուներ ամառանոց, մեքենա, բնակարան եւ փառք: Իմ հայրն ուներ միայն ասթմա:

Նրանց կանայք ընկերություն էին անում: Նույնիսկ, ոնց որ թե, միասին ավարտել էին թատերական ինստիտուտը:

Մայրս շարքային դերասանուհի էր, այնուհետեւ՝ սրբագրիչ եւ ի վերջո՝ թոշակառու: Նինա Չերկասովան նույնպես շարքային դերասանուհի էր:

Անուսնու մահից հետո նրան թատրոնից վտարեցին:

Անշուշտ, Չերկասովները բարձրագույն սոցիալական խավի ընկերներ ունեին՝ Շոստակովիչը, Մրավինսկին, Էյզենշտեյնը... Իմ ծնողները պատկանում էին

Չերկաստվների կենցաղային շրջապատին:

Ողջ կյանքում մենք զգում էինք այդ ընտանիքի հոգածությունն ու

հովանավորությունը: Չերկաստվը հորս համար երաշխավորագրեր էր գրում:

Նրա կինը մորս զգեստներ ու կոշիկներ էր նվիրում:

Իմ ծնողները հաճախ վիճում էին: Հետո նրանք բաժանվեցին: Ընդ որում, բաժանությունը նրանց համատեղ կյանքի համարյա թե միակ խաղաղասիրական գործողությունն էր: Հազվադեպ դեպքերից մեկը, երբ ծնողներս համերաշխ էին գործում:

Չերկաստվը զգալիորեն օգնում էր մորս ու ինձ: Օրինակ, նրա շնորհիվ մենք պահպանեցինք բնակտարածքը:

Անդրյուշան իմ առաջին ընկերն էր: Մենք ծանոթացանք տարահանման մեջ:

Ավելի ճիշտ, չծանոթացանք, այլ պատկած էինք կողք կողքի,

մանկասայլակներում:

Անդրյուշայի սայլակը արտասահմանյան էր: Ինքը՝ հայրենական արտադրության:

Մնվում էինք մենք, ես կարծում եմ, նույնքան վատ: Պատերազմ էր:

Հետո պատերազմն ավարտվեց: Մեր ընտանիքները հայտնվեցին

Լենինգրադում: Չերկաստվներն ապրում էին Կրոնվերկսկյան փողոցի վրա

գտնվող կառավարական տանը: Մենք՝ Ռուբինշտեյնի փողոցի վրայի

կոնունակայում:

Անդրյուշան եւ ես բավական հաճախ էինք տեսնվում: Միասին գնում էինք

մանկական ցերեկույթների: Տոնում էինք բոլոր ծննդյան օրերը:

Ես մորս հետ գնում էի Կրոնվերկսկյան փողոց տրամվայով: Անդրյուշային բերում էր վարորդը «բուգագտի» ռազմաավարային մեքենայով:

Ես ու Անդրյուշան նույն հասակն ունեինք: Մոտավորապես նույն տարիքի էինք:

Երկուսս էլ առողջ ու աշխույժ էինք աճում:

Անդրյուշան, որքան ես հիշում եմ, ավելի համարձակ էր, դյուրագրգիռ, կտրուկ:

Ես ֆիզիկապես փոքր-ինչ ավելի ուժեղ էի եւ, ոնց որ թե, մի քիչ ավելի խելամիտ:

Ամեն ամառ մենք ապրում էինք ամառանոցում: Չերկաստվները Կարելյան

պարանոցի վրա սոճիներով պատված ամառանոց ունեին: Պատուհանից երեւում

էր ֆիննական ծոցը, որի վրա թեւածում էին ճայերը: Անդրյուշային հերթական

տնային աշխատող էին կցել: Տնային աշխատողները հաճախ փոխվում էին:

Որպես կանոն, նրանց գործից ազատում էին գողության համար: Անկեղծ ասած,

նրանց կարելի էր հասկանալ:

Նինա Չերկասովայի մոտ ամենուր արտասահմանյան ապրանքներ էին շաղ տված: Բոլոր դարակները լեցուն էին օժանելիքով եւ կոսմետիկայով: Չահել տնային աշխատողներին դա գրգռում էր: Նկատելով հերթական կորուստը՝ Նինա Չերկասովան հոնքերը կիտում էր.

– Լյուբաշան անկարգություն է անում:

Հաշորդ օրը Լյուբաշային փոխարինում էր Ջինուլյան...

Ես Լուիզա Հենրիխովնա գերմանուհի դայակ ունեի: Որպես գերմանուհու՝ նրան ձերբակալություն էր սպառնում: Լուիզա Հենրիխովնան մեզ մոտ էր թաքնվում:

Այսինքն՝ պարզապես մեզ հետ ապրում էր: Ով դրա հետ մեկտեղ՝ իրագործում էր իմ դաստիարակությունը: Մենք, կարծես թե, նրան ոչինչ չէինք վճարում:

Մի ժամանակ ես ապրում էի Չերկասովների ամառանոցում, Լուիզա Հենրիխովնայի հետ: Հետո ահա թե ինչ տեղի ունեցավ: Լուիզա Հենրիխովնան տրոմբոֆլեբիտ ուներ: Եվ ահա մի ծանոթ կաթնավաճառուհի նրան խորհուրդ տվեց ոտքերին քաք քսել: Իբր Էդայիսի ժողովրդական միջոց կա:

Ի դժբախտություն շրջապատողների, այդ միջոցն օգնեց: Մինչեւ

ձերբակալությունը Լուիզա Հենրիխովնան անտանելի հոտ էր տարածում: Մենք դա, իհարկե, հանդուրժում էինք, բայց Չերկասովները ավելի նրբաճաշակ դուրս եկան: Մայրիկին ասվել էր, որ Լուիզա Հենրիխովնայի ներկայությունը ցանկալի չէ:

Դրանից հետո մայրս տուն վարձեց: Ընդ որում, նույն փողոցի վրա, գյուղական տներից մեկում: Մենք դայակիս հետ ամեն ամառ այնտեղ էինք բնակվում:

Ընդհուպ մինչեւ նրա ձերբակալությունը:

Առավոտյան ես գնում էի Անդրյուշայի մոտ: Մենք վագում էինք հողամասով, հաղարձ էինք ուտում, սեղանի թենիս էինք խաղում, բզեզներ էինք բռնում: Տար օրերին լողափ էինք գնում: Եթե անձրեւ էր գալիս, պատշգամբում պլաստիլինով քանդակներ էինք անում:

Երբեմն գալիս էին Անդրյուշայի ծնողները: Մայրը՝ համարյա ամեն կիրակի:

Հայրը՝ ամառվա ընթացքում մի չորս անգամ, քունն առնելու:

Իրենք՝ Չերկասովներն, ինձ լավ էին վերաբերվում, իսկ ահա տնային աշխատավորուհիները՝ ավելի վատ: Չէ՞ որ ես լրացուցիչ ծանրաբեռնություն էի: Ընդ որում, առանց լրացուցիչ վճարման:

Այդ պատճառով Անդրյուշային թույլատրվում էր չարություն անել, իսկ ինձ՝ ոչ:

Ավելի ճիշտ, Անդրյուշայի շարությունները բնական էին թվում, իսկ իմը՝ ոչ այնքան: Ինձ ասում էին. «Դու ավելի խելոք ես: Դու պետք է Անդրյուշային օրինակ ծառայես...»: Այդպիսով, ես ամռան ընթացքում վերածվում էի տնային դաստիարակի:

Ես անհավասարություն էի զգում: Թեեւ Անդրյուշայի վրա ավելի հաճախ էին ձայն բարձրացնում: Նրան ավելի խիստ էին պատժում: Իսկ ինձ անընդհատ նրան օրինակ էին բերում:

Եվ, այդուհանդերձ, ես վիրավորանք էի զգում: Անդրյուշան գլխավորն էր: Սպասավորները վախենում էին նրանից հանց տանտիրոջից: Իսկ ես, այսպես ասած, հասարակներից էի: Եվ չնայած տնային տնտեսուհին ավելի հասարակ էր, բայց նա ակնհայտորեն ինձ չէր սիրում:

Տեսականորեն ամեն ինչ այլ կերպ պիտի լիներ: Տնային աշխատողը պիտի որ սիրեր ինձ: Սիրեր որպես սոցիալապես ավելի մերձ կանգնածի: Համակրեր ինձ որպես տարատոհմիկի: Իրականում ծառաները սիրում են ատելի տերերին առավել շատ, քան թվում է: Եվ, իհարկե, շատ ավելի, քան իրենց:

Նինա Չերկասովան ինտելիգենտ, խելացի, լավ դաստիարակված կին էր: Անշուշտ, նա թույլ չէր տա նվաստացնել իր ընկերուհու վեց տարեկան տղային: Եթե Անդրյուշան խնձոր էր վերցնում, ինձ նույնպես հասնում էր նույնից: Եթե Անդրյուշան կինո էր գնում, երկուսիս համար էլ տոմս էին գնում:

Ինչպես ես հիմա եմ հասկանում, Նինա Չերկասովան ուներ հարուստների բոլոր արժանիքներն ու թերությունները: Նա անվեհեր էր, հաստատական, նպատակասլաց: Դրա հետ մեկտեղ՝ պաղ, գոռոզամիտ եւ ազնվականորեն միամիտ: Օրինակ, նա փողը համարում էր ծանր բեռ: Նա մորս ասում էր.

– Դու ինչ երջանիկ ես, Նորա: Քո Սերյոժկային իրիս ես երկարում, նա գոհ է: Իսկ իմ դնբլոն միայն շոկոլադ է սիրում...

Իհարկե, ես էլ էի շոկոլադ սիրում: Բայց ձեռացնում էի, թե գերադասում եմ իրիսը:

Ես չեմ ավստոսում ապրաժս աղքատության համար: Եթե Հեմինգուեյին հավատանք, աղքատությունը՝ գրողի համար անփոխարինելի դպրոց է:

Չքավորությունը մարդուն սրատես է դարձնում: Եվ այդպես շարունակ:

Հետաքրքիր է, որ Հեմինգուեյը դա հասկացավ, հենց որ հարստացավ:

Յոթ տարեկանում ես վստահեցնում էի մորս, որ ասում եմ մրգերը: Տասը տարեկանի մոտ հրաժարվում էի խանութում փորձել ճիտքակոշիկները:

Տասնմեկում՝ սիրեցի կարդալը: Տասնվեցում սովորեցի փող աշխատել:
Մինչեւ տասնվեց տարեկանը Անդրյուշա Չերկասովի հետ սերտ
հարաբերությունների մեջ էի: Նա ավարտում էր անգլիական դպրոցը: Ես՝
սովորականը: Նա մաթեմատիկա էր սիրում: Ես գերադասում էի պակաս
ճշգրիտ գիտությունները: Մենք երկուսս էլ, ի դեպ, կարգին ծույլ էինք:
Մենք բավական հաճախ էինք հանդիպում: Անգլիական դպրոցը մեր տնից մի
հինգ բոլոր քայլելու ճամփա էր: Պատահում էր, Անդրեյն էր պարապմունքներից
հետո անցնում մեզ մոտ: Դե ես էլ, պատահում էր, գնում էի նրա մոտ գունավոր
հեռուստացույց նայելու: Անդրեյը ինֆանտիլ էր, ցրված, բարեհամբուրությամբ
լեցուն: Ես դեռ այն ժամանակ չար էի եւ մարդկային թուլությունների հանդեպ
ուշադիր:

Դպրոցական տարիներին մեզանից յուրաքանչյուրի մոտ ընկերներ հայտնվեցին:
Ընդ որում, ամեն մեկի մոտ՝ իրենք: Իմ ընկերների մեջ գերակայում էին քրեական
տիպի պատանիները: Անդրեյին հրապուրում էին լավ ընտանիքների տղաները:
Ուրեմն, մարքս-լենինյան ուսմունքի մեջ ինչ-որ բան կա: Երեւի սոցիալական
բնագոյներն ապրում են մարդու մեջ: Ողջ գիտակցական կյանքում ինձ
բնագոյաբար ձգել են թերարժեք մարդիկ՝ չքավորները, խուլիգանները, սկսնակ
բանաստեղծները: Հազար անգամ ես կարգին ծանոթություններ եմ հաստատել,
եւ ամեն ինչ՝ ապարդյուն: Միայն վայրենիների, շիզոֆրենիկների եւ
տականքների շրջապատում էի ես ինձ լավ զգում:

Կարգին ծանոթներն ինձ ասում էին.

– Մի նեղացիր, դու քո շուրջը ահավոր անհանգստություն ես տարածում: Քո
կողքին զանազան կոմպլեքսներով ես վարակվում...

Ես չէի նեղանում: Ես տասներկու տարեկանից զգում էի, որ ինձ անկասելիորեն
ձգում են տականքները: Չարմանալի չէ, որ իմ դպրոցական ծանոթներից յոթը
հետագայում ճամբարներով անցան:

Կարմրահեր Բորիս Իվանովը նստեց թերթավոր երկաթի գողության համար:
Ծանրամարտիկ Կոնոնենկոն մորթել էր կողակցուհուն: Դպրոցի հավաքարարի
տղա Միշա Խամրանը առեւանգել էր ճանապարհային վագոն-ռեստորանը:
Երբեմնի ավիամոդելիստ Լետյագոն խուլուհամրի էր բռնաբարել: Ալիկ
Բրիկինը, ով ինձ ծխել էր սովորեցրել, ծանր ռազմական հանցանք էր գործել՝
սպայի էր ծեծել: Խրյապա մականունով Յուրա Գոլինչիկը վիրավորել էր
նստիկանական ձիուն: Եվ նույնիսկ դասարանի ավագ Վիլյա Ռիվկովիչը

հաջողացրեց մի տարի նստել դեղահաբերի վաճառքի համար:

Իմ ընկերները Անդրյուշա Չերկասովին տազնապ ու անհանգստություն էին հարուցում: Նրանցից յուրաքանչյուրին մշտապես ինչ-որ բան սպառնում էր: Նրանք բոլորն ընդունում էին ինքնահաստատման միակ ձեւը՝ կոնֆրոնտացիան: Իսկ ինձ նրա ընկերները անվստահություն ու թախիծ էին ներշնչում: Նրանք բոլորն ազնիվ էին, խելամիտ ու բարեհամբույր: Բոլորը գերադասում էին փոխզիջումը, եւ ոչ՝ մենամարտը:

Մենք երկուսս էլ համեմատաբար շուտ ամուսնացանք: Ես, բնականաբար, աղքատ աղջկա հետ: Անդրեյը՝ Դաշայի, քիմիկոս Իգնատեւի թոռնուհու, ով հավելեց ընտանեկան բարեկեցությունը:

Հիշում եմ, ես կարդացել եմ հակոտնյանների փոխադարձ ձգողականության մասին: Ըստ իս, այդ տեսության մեջ ինչ-որ կասկածելի բան կա: Կամ էլ, համենայն դեպս, վիճելի: Օրինակ, Դաշան ու Անդրեյը նման էին: Երկուսն էլ՝ բարձրահասակ, գեղեցիկ, բարեհամբույր ու գործնական: Երկուսն էլ ամենից շատ գնահատում էին հանգստությունն ու կարգ ու կանոնը: Երկուսն էլ ապրում էին ճաշակով ու առանց խնդիրների:

Դե, ես ու Լենան էլ նման էինք: Երկուսս էլ՝ քրոնիկական ձախորդներ: Երկուսս էլ՝ իրականության հետ բախման մեջ: Նույնիսկ Արեւմուտքում հաջողացնում ենք ապրել առանց կանոնների...

Մի անգամ Անդրյուշան ու Դարյան մեզ հյուր կանչեցին: Գալիս ենք Կրոնվերկսկի փողոց: Մուտքում միլիցիոներ է նստած: Վերցնում է լսափողը.

– Անդրեյ Նիկոլաեւիչ, ձեզ մոտ:

Իսկ այնուհետեւ, դեմքի արտահայտությունը փոքր-ինչ խստացնելով.

– Անցեք...

Վերելակով բարձրանում ենք: Մտնում ենք:

Միջանցքում Դաշան շնչաց.

– Կներեք, մեզ մոտ բուժքույր է:

Ես սկզբում չհասկացա: Ես կարծեցի, երեւի թե ծնողներից մեկն է վատացել: Ինձ նույնիսկ թվաց, որ պետք է գնալ:

Մեզ բացատրեցին.

– Գենա Լավրենտեն է բուժքրոջը բերել: Դա սարսափ է: Աղջիկը սովետական ոչխարամուշտակով էր: Չորրորդ անգամ հարցնում է, թե պարեր լինելո՞ւ են: Հենց նոր մի ամբողջ շիշ սառը գարեջուր խմեց... Աստժո սիրույն, մի բարկացեք...

– Ոչինչ,- ասում եմ,- մենք սովոր ենք...

Ես այն ժամանակ աշխատում էի գործարանային բազմատիրաժում: Կինս կանացի վարսավիր էր: Մեզ հագիվ թե ինչ-որ բան ունակ էր շփոթեցնելու:

Իսկ բուժքրոջը ես հետո գննեցի: Նա գեղեցիկ ձեռքեր ուներ, բարալիկ կոճեր, կանաչ աչքեր եւ շողշողուն ճակատ: Նա ինձ դուր եկավ: Նա շատ էր ուտում, եւ նույնիսկ սեղանի շուրջ աննկատ պարպում էր:

Նրա ուղեկիցը՝ Լավրենտերը, ավելի վատ տեսք ուներ: Նա փարթամ մազերով էր եւ մանր դիմագծերով՝ նողկալի համադրություն: Բացի այդ, նա ինձ ձանձրացրեց: Չափազանց երկար էր պատմում Ռ-ումինիա կատարած ուղեորության մասին: Ես, կարծես թե, նրան ասացի, որ Ռ-ումինիան ինձ համար ատելի է...

Տարիներն անցնում էին: Ես ու Անդրեյը բավական հազվադեպ էինք հանդիպում: Տարեցտարի ավելի հազվադեպ:

Մենք չէինք վիճել: Փոխադարձ հիասթափություն չէինք ապրել: Մենք պարզապես բաժանվել էինք:

Այդ ընթացքում ես արդեն ինչ-որ բաներ էի գրում: Անդրեյն ավարտում էր իր թեկնածուական դիսերտացիան:

Նրան շրջապատում էին ուրախ, բարեհամբույր ֆիզիկոսները: Ինձ՝ խենթուխելառ, կեղտոտ, հավակնոտ լիրիկները: Նրա ծանոթները երբեմն

շամպայնի հետ կոնյակ էին ըմպում: Իմոնք՝ սիստեմատիկ վարդագույն պորտվեյն էին գործածում: Նրա ընկերներն իրենց շրջապատում Գումիլյով ու Բրոդսկի էին արտասանում: Մերոնք կարդում էին բացառապես իրենց ստեղծագործությունները:

Շուտով մահացավ Նիկոլայ Կոնստանտինովիչ Չերկասովը: Պուշկինյան թատրոնի մոտ միտինգ տեղի ունեցավ: Այնքան ժողովուրդ կար, որ փողոցային երթեւեկությունը կանգ էր առել:

Չերկասովը ժողովրդական դերասան էր: Եվ ոչ միայն կոչումով: Նրան սիրում էին պրոֆեսորներն ու գյուղացիները, գեներալներն ու հանցագործները: Այդպիսի փառք ունեին Եսենինը, Ջոշչենկոն եւ Վիսոցկին:

Մեկ տարի անց Նինա Չերկասովային թատրոնից հեռացրին: Հետո ետ վերցրին նրա ամուսնու բոլոր մրցանակները: Ստիպեցին վերադարձնել միջազգային պարգևները, որոնք Չերկասովը ստացել էր Եվրոպայում: Դրանց մեջ ոսկուց թանկարժեք իրեր կային: Ղեկավարությունը ստիպեց այրում դրանք փոխանցել թատերական թանգարանին:

Այրին, իհարկե, կարիքի մեջ չէր: Նա ուներ ամառանոց, մեքենա, բնակարան: Բացի այդ, նա խնայումներ ուներ: Անդրեյն ու Դաշան աշխատում էին:

Մայրս երբեմն այցելում էր այրուն: Ժամերով նրա հետ հեռախոսով խոսում էր: Նա բողոքում էր որդուց: Ասում էր, որ անուշադիր է եւ եսասեր:

Մայրս հոգոց էր հանում.

– Քոնը գոնե չի խմում...

Կարճ ասած, մեր մայրերը վերածվել էին միանման թախծոտ ու սրտառուչ պատվուկների: Իսկ մենք՝ միանման չորուկ ու անուշադիր որդիների: Թեեւ Անդրյուշան հաջողակ ֆիզիկոս էր, իսկ ես՝ այլախոհ քնարերգու:

Մեր մայրերը նմանվել էին միմյանց: Սակայն ոչ ամբողջովին: Ինչ համարյա տնից դուրս չէր գալիս: Նինա Չերկասովան լինում էր բոլոր ներկայացումներին:

Դրանից գատ, նա պատրաստվում էր Փարիզ մեկնելու:

Նա նախկինում էլ էր արտասահմանում եղել: Եվ ահա հիմա նա կամենում էր այցելել հին ընկերներին:

Ինչ-որ տարօրինակ բան էր կատարվում: Քանի դեռ Չերկասովը ողջ էր, տանն ամեն օր հյուրեր էին նստած: Դրանք հայտնի, տաղանդավոր մարդիկ էին՝ Մրավինսկին, Ռայկինը, Շոստակովիչը: Նրանք բոլորը ընտանիքի ընկերներն էին թվում: Նիկոլայ Կոնստանտինովիչի մահից հետո պարզվեց, որ դա նրա անձնական ընկերներն էին:

Մի խոսքով, սովետական երեւելիները ինչ-որ տեղ կորել էին: Մնացել էին արտասահմանյանները՝ Սարտրը, Իվ Մոնտանը, նկարիչ Լեժեի այրին: Եվ Նինա Չերկասովան որոշեց նորից գնալ Ֆրանսիա:

Նրա գնալուց մի շաբաթ առաջ մենք պատահաբար հանդիպեցինք: Ես նստած էի Ժուռնալիստների տան գրադարանում, խմբագրում էի տունդրան նվաճողներից մեկի հուշագրությունները: Այդ հուշերի տասնչորս գլուխներից ինը միակերպ էին սկսվում. «Եթե առանց կեղծ համեստության ասենք...»: Բացի այդ, ես պարտավոր էի ստուգել լեհիստան մեջբերումները:

Եվ մեկ էլ մտնում է Նինա Չերկասովան: Ես նույնիսկ չգիտեի, որ մենք նույն գրադարանից ենք օգտվում:

Նա ծերացել էր: Հագնված էր, ինչպես միշտ, աննկատ, մտածված շքեղությամբ:

Մենք բարեկեցինք միմյանց: Նա հարցրեց.

– Ասում են, դու գրո՞ղ ես դարձել:

Ես շփոթվեցի: Ես պատրաստ չէր այդպիսի հարցադրմանը: Ավելի լավ կլիներ նա հարցներ. «Դու հանճա՞ր ես»: Ես կպատասխանեի հանգիստ եւ դրականորեն: Բոլոր իմ ընկերները պարտասում էին հանճարեղության բեռի տակ: Նրանք բոլորն իրենց հանճար էին կոչում: Իսկ ահա քեզ գրող կոչելը, պարզվում է, ավելի դժվար է:

Ես ասացի.

– Գրում եմ ինչ-որ բան, ժամանցի համար...

Ընթերցասրահում երկու այցելու կար: Երկուսն էլ մեր կողմն էին նայում: Ոչ այն պատճառով, որ ճանաչել էին Չերկասովի այրում: Ավելի շուտ, զգում էին ֆրանսիական օժանելիքի բույրը:

Նա ասաց.

– Գիտես, ես վաղուց ուզում եմ գրել Կոլյայի մասին: Ինչ-որ հուշերի պես մի բան:

– Գրեք:

– Վախենամ, թե ես տաղանդ չունեմ: Թեպետ բոլոր մեր ծանոթներին դուր էին գալիս իմ նամակները:

– Դե դուք էլ երկար նամակ գրեք:

– Ամենադժվարը սկսելն է: Իրոք, այդ ամենն ինչի՞ց սկսվեց: Գուցե դա սկսվեց մեր ծանոթության օրի՞ց: Թե՞ շատ ավելի վաղ:

– Իսկ դուք այդպես էլ գրեք:

– Ինչպե՞ս:

– «Ամենադժվարը՝ սկսելն է: Իսկապես, ինչի՞ց այս ամենը սկսվեց...»

– Հասկացիր, Կոլյան իմ ողջ կյանքն էր: Նա իմ ընկերն էր: Նա իմ ուսուցիչն էր... Ի՞նչ ես կարծում, դա մեղք է՝ ամուսնուն որդուց շատ սիրելի:

– Ես չգիտեմ: Ես կարծում եմ՝ սերն ընդհանրապես չափ չունի: Կա միայն՝ այն կամ ոչ:

– Դու ակնհայտորեն խելոքացել ես,- ասաց նա:

Հետո մենք գրուցում էինք գրականության մասին: Ես կարող էի, առանց հարցնելու, գուշակել նրա կուռքերին՝ Պրուստ, Գոլսուորսի, Ֆեյխտվանգեր... Պարզվեց, որ նա սիրում է Պաստեռնակին ու Ցվետանային:

Այդժամ ես ասացի, որ Պաստեռնակին չէր բավում ճաշակը: Իսկ Ցվետանան, իր ողջ հանճարեղությամբ հանդերձ, կլինիկական ապուշ էր...

Հետո մենք անցանք գեղանկարչությանը: Ես համոզված էի, որ նա հիացած է իմպրեսիոնիստներով: Եվ չսխալվեցի:

Այդժամ ես ասացի, որ իմպրեսիոնիստները ակնթարթայինը գերադասում էին հավերժականից: Եվ միայն Մոնեի մոտ տոհմային միտումները գերակշռում էին տեսակայինների վրա...

Չերկաստվան տրտում հոգոց հանեց.

– Ինձ թվում էր, թե դու խելոքացել ես...

Մենք մեկ ժամից ավելի գրուցեցինք: Հետո նա հաշողություն ասաց եւ դուրս եկավ: Ես արդեն չէի ուզում խմբագրել տունդրան նվաճողի հուշերը: Ես մտածում էի հարստության եւ աղքատության մասին: Խղճուկ եւ վիրավոր մարդկային հոգու մասին...

Մի ժամանակ ես ծառայել եմ պահակախմբում: Կալանավորների մեջ պատահում էին երեւելի անվանակարգային աշխատողներ: Առաջին օրերին նրանք պահպանում էին ղեկավարող վարվելաեղանակը: Հետո օրգանապես ձուլվում էին ճամբարային գանգվածին:

Մի ժամանակ ես օկուպացված Ֆրանսիայի մասին վավերագրական մի ֆիլմ էի տեսել: Փողոցներով գնում էին գաղթականների ամբոխները: Ես համոզվեցի, որ ստրկացված երկրները միեւնոյն տեսքն ունեն: Բոլոր սնանկացած ժողովուրդները՝ գույգ են...

Ակնթարթաբար մարդուց վայր է թափվում հանգստության եւ հարստության թեփուկը: Մեկեն մերկանում է նրա վիրավոր, որք հոգին...

Անցավ մի երեք շաբաթ: Հեռախոսագանգ հնչեց: Չերկաստվան վերադարձել էր
Փարիզից: Ասաց, որ կանցնի:

Մենք հավվա ու թխվածք առանք:

Նա ավելի ջահելացած ու փոքր-ինչ խորհրդավոր տեսք ուներ: Ֆրանսիացի
երեւելիները մերոնցից շատ ավելի վեհանձն էին գտնվել: Նրան լավ էին
ընդունել:

Մայրս հարցրեց.

– Փարիզում ո՞նց են հազնվում:

Նինա Չերկաստվան պատասխանեց.

– Այնպես, ինչպես հարկ են համարում:

Հետո նա պատմում էր Սարտրի եւ նրա աներեւակայելի արարքների մասին:
«Սոլե» թատրոնի փորձերի մասին: Իվ Մոնտանի ընտանեկան գժտությունների
մասին:

Նա մեզ նվերներ ընծայեց: Մորս՝ նրբագեղ թատերական պայուսակ: Լենային՝
կոսմետիկական հավաքածու: Ինձ բաժին հասավ մի հին վելվետե բաճկոն:

Անկեղծ ասած, ես փոքր-ինչ շվարած էի: Բաճկոնն ակնհայտորեն քիմնաքրման
ու վերանորոգման կարիք ուներ: Թեքերը փայլում էին: Կոճակները պակասում
էին: Օձիքի եւ թեքի վրա յուղաներկի հետքեր նկատեցի:

Ես նույնիսկ մտածեցի՝ ավելի լավ էր ինքնահոս բերեր: Բայց բարձրաձայն
ասացի.

– Շնորհակալություն: Չուր եք անհանգստացել:

Ես հո չէի՞ կարող գոչել. «Ձեզ որտե՞ղ է հաջողվել այսպիսի հնուտի գտնել»:

Իսկ բաճկոնն, իրոք որ, հին էր: Այդպիսի բաճկոնները, եթե հավատալու լինենք սովետական պլակատներին, հագնում են ամերիկացի գործազուրկները:

Չերկաստվան ինչ-որ տարօրինակ կերպով նայեց ինձ եւ ասաց.

– Սա Ֆերնան Լեժեի բաճկոնն է: Նա մոտավորապես քո կազմվածքն ուներ:

Ես զարմացած հարցրի.

– Լեժե՞ն: Հենց նա՞:

– Մի ժամանակ մենք նրա հետ շատ մտերիմ էինք: Հետո ես ընկերություն էի անում նրա այրու հետ: Նրան պատմեցի քո գոյության մասին: Նաղյան խցկվեց պահարանի մեջ: Հանեց այս բաճկոնն ու երկարեց ինձ: Նա ասում է, որ Ֆերնանը կտակել է իրեն լինել ամենայն խուժանի ընկերը...

Ես հագա բաճկոնը: Այն ինձ վրա լավ էր նստում: Այն կարելի էր հագնել տաք սվիտրի վրայից: Դա աշնանային կարճ վերարկուի պես մի բան էր:

Նինա Չերկաստվան մինչեւ տասնմեկը նստեց մեզ մոտ: Հետո նա տաքսի պատվիրեց:

Ես երկար գնում էի յուղաներկի բժերը: Հիմա ես ավստում էի, որ դրանք քիչ են: Միայն երկուսը՝ թեքի ու օձիքի վրա:

Ես սկսեցի հիշել, թե ի՞նչ է ինձ հայտնի Ֆերնան Լեժեի մասին:

Դա մի բարձրահասակ, ուժեղ մարդ էր, նորմանդացի, գեղջուկներից: Տասնհինգ թվին ուղեորվել էր ճակատ: Այնտեղ պատահել էր, որ նա հացը արյունով կեղտոտված սվինով էր կտրել: Լեժեի ճակատային գծանկարները սարսափով էին համակված:

Հետագայում նա Մայակովսկու նման, արվեստով մարտնչում էր: Բայց Մայակովսկին ինքնասպան եղավ, իսկ Լեժեն դիմացավ ու հաղթեց:

Նա երագում էր նկարել շենքերի ու վագոնների պատերին: Կես դար հետո նրա երագանքն իրականացրեց ամերիկյան թափփուկը:

Նրան թվում էր, որ գիծը գույնից կարելու է: Որ արվեստը Շեքսպիրից մինչև Էդիթ Պիաֆ, ապրում է հակադրություններով:

Նրա սիրելի խոսքերն են.

«Ռենուարը պատկերում էր այն, ինչ տեսնում էր: Ես պատկերում եմ այն, ինչ հասկացել եմ...»:

Լեժեն կոմունիստ մեռավ, մեկընդմիջտ հավատալով մեծագույն, աննախադեպ խաբեբայությանը: Բացառված չէ, որ, ինչպես եւ շատ արվեստագետներ, նա հիմար էր:

Ես բաճկոնն հագա մոտ ութ տարի: Հագնում էի այն առանձնապես հանդիսավոր դեպքերում: Սակայն վելվետը այդ տարիների ընթացքում այնքան էր մաշվել, որ յուղաներկի հետքերն անհետացել էին:

Այն, որ բաճկոնը պատկանում էր Ֆերնան Լեժեին, քչերը գիտեին: Քչերին էի ես այդ մասին պատմում: Ինձ համար հաճելի էր այդ խղճուկ գաղտնիքը պահելը:

Ժամանակն անցնում էր: Մենք հայտնվեցինք Ամերիկայում: Նինա Չերկասովան մահացավ, մորս կտակելով մեկուկես հազար ռուբլի: Խորհրդային Միությունում դա մեծ փող էր:

Պարզվեց, որ դրանք Նյու Յորքում ստանալը բավական դժվար էր: Դա աներեւակայելի ջանք ու իրարանցում կպահանջեր:

Մենք որոշեցինք այլ կերպ վարվել: Իմ ավագ եղբոր անունով լիագորագիր ձեռակերպեցինք: Բայց դա էլ դժվար ու հոգսաշատ գործ դուրս եկավ: Մի երկու ամիս ես թղթերով էի զբաղված: Դրանցից մեկն անձամբ ստորագրեց միստր Շուլցը:

Օգոստոսին եղբայրս ինձ հաղորդեց, որ փողը ստացված է: Շնորհակալական արտահայտություններ չհետեւեցին: Գուցե, փողը չարժի էլ դրանց:

Եղբայրս երբեմն վաղ առավոտյան գանգում է ինձ: Այսինքն՝ լենինգրադյան ժամանակով՝ ուշ գիշերով: Այդպիսի դեպքերում նրա ձայնը կասկածելի խոսքոս է: Բացի դրանից, կանացի բացականչություններ են հասնում.

– Կոսմետիկայի մասին հարցրու...

Կամ.

– Բացատրի դրան, տխմարին, որ ամենից լավ սպառվում են նորկայատիպ սինթետիկ մուշտակները...

Դրա փոխարեն եղբայրս հարցնում է,

– Դե, ո՞նց են գործերն Ամերիկայում: Ասում են, օղին այնտեղ շուրջօրյա՞ է վաճառվում:

– Կասկածում են: Բայց բարերը, բնականաբար, բաց են:

– Իսկ գարեջո՞ւրը:

– Գարեջուրը գիշերային խանութներում ինչքան ուզես:

Հետեւում է հարգալից դադար: Եվ այնուհետեւ,

– Ապրեն կապիտալիստները, գործից հասկանում են:

Ես հարցնում եմ.

– Դու ո՞նց ես:

– Ո տառով,- պատասխանում է,- այսինքն, ոչինչ, լավ:

Սակայն մենք շեղվեցինք: Անդրեյ Չերկասովի գործերը նույնպես լավ են:

Ձմռանը նա կդառնա ֆիզիկական գիտությունների դոկտոր: Կամ

ֆիզիկա-մաթեմատիկական... Ի՞նչ տարբերություն: